

การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชน
ของผู้นำชุมชนในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
An Integration of Buddhist Principles for Community
Development Management of Community Leaders
in Pa Kam District, Buriram Province

พระครูสถิตวีรานุวัตร¹ นพฤทธิ์ จิตรสายธาร² และวันชัย สุขตาม³
Phrakhrusathitveeranuwat¹, Nopparit Jitsaitharn² and Wanchai Suktam³

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การศึกษาวิจัย 2 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากประชาชนในอำเภอปะคำ จำนวน 397 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยเลือกกลุ่มเป้าหมายเองแบบเจาะจงเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านฉันทะ รองลงมาคือ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านปิยะวาจา ด้านทาน ด้านอหิงสา ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ด้านสมานัตตตา

คำสำคัญ (Keywords) : บูรณาการ; หลักพุทธธรรม; การบริหารการพัฒนา.

---

¹นักศึกษาลัทธิสุตตรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Master Student of Public Administration Program, Surin Rajabhat University, Thailand;
e-mail : neung1319@gmail.com

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University, Thailand.

³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University, Thailand.

Abstract

This research aimed at studying the Buddhist principles in accordance with community development management of community leaders in Pa Kam District, Buriram Province and to compare an integration of Buddhist principles for community leaders in in Pa Kam District, Buriram Province. The research was conducted in 2 phases: 1) quantitative research; it was carried out from 397 samples in Pa Kam District by using multistage sampling method and using a questionnaire as a tool to collect data and 2) Qualitative research; it was collected data by selecting specific target groups to meet their objectives. The results revealed that the Integration of Buddhist principles for community development management of community leaders in Pa Kam District, Buriram Province was at a moderate level in overall. When considering each aspect, it was found that the aspiration was at the highest level followed by effort, thoughtfulness, kindly speech, giving, useful conduct, and investigation respectively, while even and equal treatment was at the lowest level.

Keywords : Integration; Buddhist Principles; Development Management.

บทนำ (Introduction)

ชุมชน เป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ งานพัฒนาชุมชน จึงเป็นงานบริหาร ที่ต้องการแก้ไขปัญหาสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อเป็นการลดช่องว่าง ระหว่างประชาชนที่อยู่ในชนบทและประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง จึงนับว่าการพัฒนาชุมชนจะ ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสามัคคีต่อกันระหว่างคนในชาติการพัฒนาชุมชนจึงเป็น วิธีการหนึ่งที่จะนำมาซึ่งความมั่นคง มั่งคั่ง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติและความเป็น ธรรมในสังคมไทย ด้วยเหตุนี้จึงต้องนำหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับหลักความดี ไปใช้ในการดำเนินชีวิต ของคนไทยในสังคมปัจจุบัน เพื่อจัดสรรความเป็นอยู่ของคนในสังคมและสภาพแวดล้อม เพื่อดำเนิน ชีวิตที่ดีร่วมกัน ความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทยในสังคมปัจจุบัน นับว่ามีพัฒนาการที่เป็นไปอย่าง รวดเร็วและไร้ขอบเขต เป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ โดยมีการพัฒนาที่เป็นไป อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสังคมที่ทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีบทบาทหน้าที่ที่ซับซ้อน มากขึ้นยิ่งกว่าเดิม เป็นสังคมที่ถูกกล่าวขานหรือเรียกกันในปัจจุบันว่าสังคมยุคโลกาภิวัตน์ หรือ สังคมของโลกที่ไร้พรมแดน (Globalization) หมายความว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ปัจจุบันไม่สามารถจะปฏิเสธกิจกรรมที่มนุษย์พึงมีหรือกระทำต่อกันได้ การติดต่อสัมพันธ์กันจึงเป็น สิ่งที่จำเป็นและเป็นไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด การคมนาคม การติดต่อสื่อสารในโลกยุคใหม่มีทั้ง ความสะดวกสบายและคล่องตัวในการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ เทคโนโลยีเกี่ยวกับการสื่อสาร

โทรคมนาคมทางด้านคอมพิวเตอร์ (Computer) และอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่เป็นการติดต่อสื่อสารแบบเครือข่ายโยงใยไปทั่วโลกได้ถูกนำมาใช้และเข้ามามีบทบาทมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในยุคสมัยใหม่นี้ สังคมมนุษย์โลกปัจจุบันแม้จะมีความเจริญก้าวหน้ามากมายสักเพียงใด แต่ความเจริญเหล่านั้นเป็นเพียงความเจริญทางด้านวัตถุ ซึ่งเป็นความเจริญที่มาพร้อมกับ การก่อปัญหาอันซับซ้อนเกิดขึ้นแก่สังคมต่อไปเช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ปัญหาในทางการเมืองการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมโดยตรง ล้วนมีสาเหตุมาจากการที่มนุษย์ขาดหรือ ละเลยกฎเกณฑ์อันเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรม (Phrakru Palad Suwattanametha, Khun (Chaiyan Suebsakapan), 2012 : 3)

หลักธรรมที่จะนำมาช่วยในการแก้ไขปัญหาทำให้เจริญก้าวหน้า และนำไปสู่ความสำเร็จ ธรรมแห่งความสำเร็จคือ อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำ สิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียร คือขยันหมั่นประกอบ สิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดย 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือตั้งจิตรับรู้ ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยให้พุ้งซ่านเลี้ยวลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจ ให้แก่สิ่งที่ทำ และ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบ ตรวหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น และหลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง ที่จะช่วยให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ผูกไมตรี ช่วยเหลือซึ่งกันในการพัฒนางานให้มีความประสบความสำเร็จ คือ สังคหัตถ์ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ ได้แก่ 1) ทาน คือการให้อะไรเพื่อผู้อื่น เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือด้วยสิ่งของ ตลอดถึงการให้ความรู้และสั่งสอน 2) ปิยวาจา หรือเปยยวัชชะ คือวาจาที่เป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี 3) อัถถจริยา คือการประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมทางจริยธรรม และ 4) สมานัตตตา คือความมีตนเสมอ ทำตนเสมอดันเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเพื่อดำเนินชีวิตที่ดีร่วมกัน

บ้านปะคำ ไม่มีหลักฐานใดที่สามารถยืนยันได้แน่ชัดว่าตั้งขึ้นเมื่อใด รู้แต่เพียงว่า “ บ้านปะคำ ” ได้รับการยกฐานะเป็นตำบลปะคำ ขึ้นกับอำเภอนางรอง และใน พ.ศ. 2526 กิ่งอำเภอบะคำ ได้รับการยกฐานะอีกครั้งเป็น อำเภอบะคำ จวบจนถึงปัจจุบัน แยกหมู่บ้านต่าง ๆ ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง รวมแล้วทั้งสิ้น 77 หมู่บ้าน ซึ่งมีขนาดพื้นที่ 296.029 ตร.กม. จำนวนประชากร 45,580 คน (พ.ศ. 2558) ความหนาแน่น 153.97 คน/ตร.กม. มีกลุ่มประชากรที่สำคัญ 3 กลุ่ม คือกลุ่มไทยโคราช กลุ่มไทยลาว และกลุ่มไทยเขมร ภาษาที่ใช้ภาษาที่ชาวอำเภอบะค่านิยมใช้โดยทั่วไป ได้แก่ ภาษาอีสาน , ภาษาไทยโคราช อาชีพหลักที่สำคัญของอำเภอบะคำ ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ค้าขาย รับ

ราชการ รับจ้าง ตามลำดับ ประชากรของอำเภอปะคำคิดเป็น ร้อยละ 98 นับถือ “ ศาสนาพุทธ ” และอีกประมาณร้อยละ 2 นับถือ “ ศาสนาคริสต์ ” (Wikipedia, the free encyclopedia, 2016) ดังนั้นผู้นำของชุมชนต้องมีบทบาทสำคัญในการนำชุมชนให้สามารถดำเนินไปอย่างเรียบร้อย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่ามีความสอดคล้องและครอบคลุมกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นได้ดีหรือไม่ ต้องการทราบว่าทางหน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนมากน้อยเพียงใด ตลอดถึงเพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการพัฒนาชุมชน เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณา กำหนดเป็นนโยบายเพื่อปรับปรุงพัฒนาแนวทางการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 45,686 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนประชาชนที่อาศัยในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2559 จำนวน 77 หมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น 397 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling) จากการคำนวณสูตรยามาเน่ (Yamane, 1960 : 1088-1089) ซึ่งใช้ระดับค่าความเชื่อมั่นที่ 95% ที่นัยสำคัญ .05

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
2. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

2.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

2.2 ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้ หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร 3) จิตตะ ความเอาใจใส่ 4) วิมังสา ความรอบคอบ และสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน การให้ 2) ปิยวาจา การพูดด้วยคำสุภาพ 3) อตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ 4) สมานัตตตา เสมอต้นเสมอปลาย

2.3 ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูลและใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติหาค่าคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 สถิติหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม ใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC) โดยใช้สูตรของ โรวินेलลีและแฮมเบิลตัน (Rovinelli and Hambleton, 1977 : 49) โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาระดับค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามที่ได้จากการคำนวณจากสูตรที่จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0.00 ถึง 1.00 มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป คัดเลือกข้อสอบข้อนั้นไว้ใช้ได้ แต่ถ้าได้ค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ควรพิจารณาแก้ไขปรับปรุง หรือตัดทิ้ง

1.2 สถิติหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1970, cited in Pengawat, 2008 : 260)

2. สถิติพื้นฐาน

2.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

2.2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

2.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

2.4 ค่าแจกแจงแบบที (t – test)

2.5 ค่าความแปรปรวน (F – test) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2553 : 177)

ผลการวิจัย (Research Results)

ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม จำนวน 397 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย และวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 0.555) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.674) รองลงมา คือ ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$, S.D. = 0.736) ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$, S.D. = 0.741) ด้านปิยะวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ) มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$, S.D. = 0.621) ด้านทาน (การให้ เสียสละ ช่วยเหลือแบ่งปัน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.83$, S.D. = 0.666) ด้านอหิงสา (การทำประโยชน์) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.750) ด้านวิมังสา (ใช้ปัญญาพิจารณางาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.691) ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ด้านสมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 0.691)

1.2 ผลการวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกเป็นรายด้าน

ผู้วิจัยนำข้อมูลการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยจำแนกรายด้าน มาดำเนินการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า

หลักอิทธิบาท 4 ด้านฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.674) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ) ที่มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนทำงานด้วยความสมัครใจและมุ่งหวังผลสำเร็จของงานเหนือสิ่งอื่นใด ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.842) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนให้ความสนใจจริงจังกับงานที่บริหารอยู่เสมอแม้งานจะมีปัญหาอย่างมาก ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.833) ผู้นำชุมชนพอใจที่จะบริหารงานอย่างเต็มที่โดยไม่หวังผลตอบแทน ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 0.903) ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ผู้นำชุมชนยินดีให้คำแนะนำ ปรีกษาและร่วมแก้ไขปัญหของงานนั้น ๆ ด้วยความเต็มใจ ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 0.902)

หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$, S.D. = 0.736) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนทุ่มเทเวลาและความสามารถ

ในการบริหารงานแม้จะเป็นงานที่ไม่ถนัด ($\bar{X} = 3.01$, S.D.=0.940) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนบริหารงานทันทีที่ได้รับมอบหมาย ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และไม่ทิ้งงาน ($\bar{X} = 2.99$, S.D.=0.867) ผู้นำชุมชนเพียรพยายามที่จะแนะนำและชักจูงให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของงานไม่เพิกเฉยต่องานในชุมชน ($\bar{X} = 2.94$, S.D.=0.918) ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ผู้นำชุมชนสู้งานไม่ท้อถอยแม้ในขณะการบริหารงานนั้นเกิดภาวะกดดันอย่างมาก ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 0.946)

หลักอิทธิบาท 4 ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$, S.D. = 0.741) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนมีจิตใจแน่วแน่ มั่นคงต่องานหรือภารกิจ ไม่คิดเรื่องอื่นจนกว่างานจะสำเร็จ ($\bar{X} = 3.01$, S.D.=0.850) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมีความละเอียดในการบริหารงาน ไม่บริหารแบบขอไปทีหรือฉาบฉวย ($\bar{X} = 2.97$, S.D.=0.929) ผู้นำชุมชนเอาใจใส่ในงานและผู้อยู่ในการปกครอง เมื่อพบปัญหาพร้อมที่จะแก้ไข ($\bar{X} = 2.92$, S.D.=0.973) ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา เป็นมิตรกับผู้อยู่ในการปกครองและคนรอบข้างด้วยความจริงใจ ($\bar{X} = 2.91$, S.D. = 0.969)

หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิมังสา (ใช้ปัญญาพิจารณางาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.691) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านวิมังสา (ใช้ปัญญาพิจารณางาน) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนบริหารจัดการงบประมาณภายในชุมชนได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง ($\bar{X} = 2.95$, S.D.=0.823) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นของชุมชนนั้น ๆ ($\bar{X} = 2.85$, S.D.=0.827) ผู้นำชุมชนพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นของชุมชนนั้น ๆ ($\bar{X} = 3.77$, S.D.=0.725) ผู้นำชุมชนเข้าใจในผลที่ได้รับจากการรู้จักประมาณในการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชน ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 0.968) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ($\bar{X} = 2.64$, S.D. = 0.906)

หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านทาน (การให้ เสียสละช่วยเหลือ แบ่งปัน) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.83$, S.D. = 0.666) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านทาน (การให้ เสียสละช่วยเหลือ แบ่งปัน) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนจัดให้มีการส่งเสริมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 2.85$, S.D.=0.881) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมีการให้ความสะดวกสบายแก่ผู้มาติดต่อ ขอความช่วยเหลือ ได้แก่สถานที่รับรอง น้ำดื่ม เป็นต้น ($\bar{X} = 2.84$, S.D.=0.866) ผู้นำชุมชนจัดให้มีการพัฒนาคน ในการจัดระเบียบสังคม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ($\bar{X} = 2.82$, S.D.=0.814) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนจัดให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.938)

หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$, S.D. = 0.621) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนมีการพูดจาที่ทักทาย ให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำสุภาพและเป็นกันเอง ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.763) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนรับรู้ปัญหาและดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนโดยใช้วาจาที่อ่อนหวาน จริงใจ ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.732) ผู้นำชุมชนไม่พูดจาในสิ่งที่ผู้มาขอคำปรึกษาฟังแล้วรู้สึกสะเทือนใจ หรือคับแค้นใจ ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.905) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนไม่พูดจาในสิ่งที่ผู้มาขอคำปรึกษาฟังแล้วรู้สึกสะเทือนใจ หรือคับแค้นใจ ($\bar{X} = 2.79$, S.D. = 0.766) หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านอัตถจริยา (การทำประโยชน์ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความรู้ความสามารถ) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.750) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านอัตถจริยา (การทำประโยชน์ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความรู้ความสามารถ) มากที่สุด คือ ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะได้รับการตอบสนองจากแผนพัฒนาและโครงการต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 0.980) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมีความเห็นชอบแผนพัฒนาชุมชน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวมเป็นหลัก ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.956) ผู้นำชุมชนสามารถควบคุมการทำงานของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในชุมชน ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.925) ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ผู้นำชุมชนมีการวางแผนโครงสร้างพัฒนาชุมชนสอดคล้องและเป็นประโยชน์กับความต้องการประชาชนในชุมชน ($\bar{X} = 2.79$, S.D. = 0.978)

หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านสมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียม) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 0.691) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านสมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียม) มากที่สุดคือ ผู้นำชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ในการดำเนินตามแผนพัฒนาและโครงการต่างๆสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 2.89$, S.D. = 0.855) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมีการทำงานตามแผนพัฒนาชุมชนประจำปีทีวางไว้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 2.75$, S.D. = 0.910) ผู้นำชุมชนมีการออกไปรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ ($\bar{X} = 2.73$, S.D. = 0.903) ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ผู้ชุมชนปฏิบัติกับประชาชนทุกคนด้วยความเป็นกันเองอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน ($\bar{X} = 2.65$, S.D. = 0.964)

ผู้วิจัยนำข้อมูลการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ 2) วิริยะ ความเพียรพยายามในการบริหารงาน 3) จิตตะความเอาใจใส่ต่องาน 4) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณางานเพื่อให้ลุล่วงตามเป้าหมาย และสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน การให้

เสียสละช่วยเหลือ แบ่งปัน 2) ปิยวาจา พูดด้วยวาจาสุภาพ 3) อุตถจริยา การทำประโยชน์ แก้ไขปัญหาด้วยความรู้ความสามารถ 4) สมานัตตตา เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียม โดยภาพรวม มาดำเนินการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

(n = 397)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหาร การพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
หลักอิทธิบาท 4			
ด้านฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ)	3.05	0.674	ปานกลาง
ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน)	2.96	0.736	ปานกลาง
ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน)	2.95	0.741	ปานกลาง
ด้านวิมังสา (ใช้ปัญญาพิจารณางาน)	2.80	0.691	ปานกลาง
การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหาร การพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
หลักสังคหัตถ์ 4			
ด้านทาน (การให้ เสียสละช่วยเหลือ แบ่งปัน)	2.83	0.666	ปานกลาง
ด้านปิยวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ)	2.85	0.621	ปานกลาง
ด้านอุตถจริยา (การทำประโยชน์)	2.80	0.750	ปานกลาง
ด้านสมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย)	2.76	0.691	ปานกลาง
ภาพรวม	2.88	0.555	ปานกลาง

จากตารางพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 0.555) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 0.674) รองลงมา คือ ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$, S.D. = 0.736) ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$, S.D. = 0.741) ด้านปิยวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ) มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$, S.D. = 0.621) ด้านทาน (การให้ เสียสละ ช่วยเหลือแบ่งปัน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.83$, S.D. = 0.666) ด้านอุตถจริยา (การทำประโยชน์) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.750) ด้านวิมังสา

(ใช้ปัญหาพิจารณางาน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.691) ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ด้านสมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 0.691)

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การศึกษาหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารการพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 และหลักสังคหวัตถุ 4 ทั้ง 8 หลักของอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย หลักอิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย 1) ฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ) 2) วิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน) 3) จิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน) 4) วิมังสา (ใช้ปัญหาพิจารณางานเพื่อให้ลุล่วงตามเป้าหมาย) แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารการพัฒนาชุมชนตามแผน ยุทธศาสตร์ชุมชนที่ได้วางไว้ และเชื่อว่าแผนที่วางไว้นั้นมีการดำเนินการตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ และต้องยึดมั่นในกฎระเบียบ ข้อบังคับตามบทบาทหน้าที่ที่กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้ มีการดูแลควบคุมรายละเอียดต่าง ๆ โดยเฉพาะหลักการทำงานที่จะทำให้บรรลุถึงความสำเร็จที่ตนประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Thammakosarn (Prayoon Thammamitto) (2008 : 39) กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุล่วงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 อย่างคือ (1) ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดในมนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ (2) วิริยะ คือความพากเพียร การกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญ เจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง (3) จิตตะ คือความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่าสมาธิอยู่ด้วยอย่างเต็มที่ (4) วิมังสา คือความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่ และหลักสังคหวัตถุ 4 ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี 1) ทาน (การให้ เสียสละช่วยเหลือแบ่งปัน) 2) ปิยวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ) 3) อัตถจริยา (การทำประโยชน์ แก้ไขปัญหาด้วยความรู้ความสามารถ) 4) สมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียม) แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ มีจิตสำนึกในหน้าที่ทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน มีการอธิบายขั้นตอนการทำงานอย่างชัดเจนรู้จักการประนีประนอมความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีความใกล้ชิดกับประชาชน สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันมีการวางแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการ มีความสม่ำเสมอ ประพฤติตนถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Phrom Kunaporn (P.A.Payutto) (2007 : 25) กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี ประกอบไปด้วย 1) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนจนความรู้ความเข้าใจและ

ศิลปะวิทยา 2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความดีงาม สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 3) อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวนช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงเสริมในด้านจริยธรรม 4) สมานัตตตา เอาตนเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติเสมอกันต่อคนทั้งหลายไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. หลักอิทธิบาท 4 ด้านฉันทะ (ความพอใจ ใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ)

หลักอิทธิบาท 4 ด้านฉันทะ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ไม่มีความเบื่อหน่ายต่องานในหน้าที่และภารกิจที่ได้รับมอบหมายและไม่รีรอในการทำงาน รักในงานที่ทำ มีการนำหลักทางพระพุทธศาสนาบูรณาการให้เข้ากับการบริหารการพัฒนาชุมชน มุ่งหวังให้งานมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายสำเร็จผลตามที่วางแผนไว้ ผู้นำได้รับมอบหมายงานแม้เป็นงานที่ไม่ถนัด หรือมีข้อมูลสนับสนุนไม่เพียงพอ แต่เป็นงานที่ต้องรับผิดชอบสูงเกินความสามารถ จึงเป็นปัจจัยให้เกิดความท้าทายในการทำงานใหม่ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Phrom Mangkhalachan (Pan Pannanantho) (M.Sc: 61) ที่กล่าวว่า ความพอใจในการที่จะกระทำ มีใจรักในสิ่งที่ทำ อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ บรรลุถึงจุดหมาย โดยไม่พะวงกับสิ่งร้ายหรือผลตอบแทนทั้งหลาย อันเป็นจุดตั้งต้นที่มีความสำคัญที่สุด ซึ่งจะต้องมีการตั้งต้นให้ถูกต้อง เพราะสิ่งใดที่เรารัก เราพอใจ ก็มักจะทำสิ่งนั้นได้ดี ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีความพอใจในการที่จะปฏิบัติให้เกิดขึ้น ให้เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม รักในความสมบูรณ์ของสิ่งนั้น และอยากทำงานนั้นให้บรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้น ผู้นำจะต้องมีความทุ่มเท เต็มใจในการทำงานเพื่อให้งานนั้นสมบูรณ์ สำเร็จ โดยไม่ต้องห่วงกับสิ่งร้ายหรือผลตอบแทนทั้งหลายที่จะได้

2. หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการบริหารงาน)

หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิริยะโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นคนที่มีความเพียรพยายาม บากบั่น ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก รู้จักวางแผนก่อนการดำเนินงานเพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ เป็นคนที่มีคุณธรรมในการบริหารการพัฒนาชุมชน มีความมุ่งมั่น รับผิดชอบ ความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้มองการณ์ไกล คาดคะเนได้ถึงแนวโน้มในอนาคต รักในงานที่ทำงานจะได้ว่าเราควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานของเราก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Phrom Kunaporn (P.A.Payutto) (2010 : 844) ที่กล่าวว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ท้อถอย ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่า ควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะถึงได้ยาก มีอุปสรรคมาก

หรืออาจใช้เวลายาวนาน เขาก็ไม่เคยทอดถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ผู้นำจะต้องทำงานด้วยความไม่ประมาท ใช้สติ ปัญญาเป็นตัวประคับประคอง ไม่กลัวต่ออุปสรรคมีจิตใจที่แน่วแน่ ไม่ละทิ้งหน้าที่หรือภารกิจระหว่างที่ทำงานเพื่อให้งานมีความก้าวหน้าและสำเร็จผล

3. หลักอิทธิบาท 4 ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่ต่องาน)

หลักอิทธิบาท 4 จิตตะ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำมีจิตใจมั่นคง มีความละเอียดรอบคอบในการบริหารการพัฒนา ไม่ทำงานแบบฉาบฉวย เอาใจใส่กับงานที่ทำอยู่เข้าถึงเรื่องงานและไม่สนใจถึงปัญหา อุปสรรคที่เป็นเหตุให้เสียกำลังใจ รู้จักการอุทิศตัว อุทิศใจให้กับสิ่งที่ทำ ด้วยความเสียสละ ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ เอาใจใส่ดูแล บำบัดทุกข์ บำรุงสุข เอาใจใส่ในผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง รู้จักพอใจในฐานะและเอาใจใส่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคมและปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Thep Dilok (Rabap Thitayano) (2005 : 197) ที่กล่าวว่า การเอาใจใส่ฝักใฝ่สนใจในกิจการงานนั้น ๆ ไม่ทอดทิ้งธุระ สนใจอย่างจริงจัง ในสิ่งที่ตนได้ปลูกฝังความพอใจ และกำลังใช้ความพยายามอยู่ ไม่ทอดทิ้งธุระเหล่านั้น มีความแน่วแน่มั่นคงอยู่กับภารกิจนั้น อันเป็นลักษณะของการปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ของตนด้วยความแน่วแน่ มุ่งมั่น ไม่หวั่นไหว จนกว่าจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ การทำงานนั้นจะต้องมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำเพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วยเหตุผล เมื่อใจตั้งมั่นอยู่กับงานนั้นอย่างจริงจังงานนั้นก็สำเร็จลุล่วง

4. หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิมังสา (ใช้ปัญญาพิจารณางานเพื่อให้ลุล่วงตามเป้าหมาย)

หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิมังสา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ รู้จักพิจารณาแผนการบริหารงาน ไคร่ครวญ หาข้อดี ข้อด้อย มีความรอบรู้และรอบคอบ มีความตั้งใจและเต็มใจที่จะทำงานอย่างเต็มที่ เพราะสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพของการทำงานซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายของชุมชน ดำเนินงานโดยใช้สติคิด พิจารณา วางแผน ทดลอง วัดผล คิดค้นวิธีปรับปรุงแก้ไขเพื่อจัดการดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น รู้จักสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อดูว่าสิ่งที่ทำมานั้นเป็นไปในแนวทางที่คาดหวังไว้หรือไม่ เพื่อเป็นเกณฑ์ในการปรับปรุงต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Phrom Kunaporn (P.A.Payutto) (2010 : 845) ที่กล่าวว่า การคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไม่จึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ถ้านำองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างไร ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทนจะเกิดผลอย่างไร ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหวัง เป็นเพราะอะไร จะแก้ที่จุดไหน ผู้นำต้องใช้ปัญญาไตร่ตรอง ค้นคว้าหาเหตุผลในงานที่ทำ ตรวจสอบข้อผิดพลาดในงานที่ทำด้วยเหตุผลเพื่อปรับปรุงแก้ไขวิธีการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

5. หลักสังคหัตถ์ 4 ด้านทาน (การให้ เสียสละช่วยเหลือ แบ่งปัน)

หลักสังคหัตถ์ 4 ด้านทาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์รู้จักปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละให้ความช่วยเหลือประชาชน

อย่างเข้มแข็ง อนุเคราะห์กับคนในชุมชนในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางทุนทรัพย์ สิ่งของ ปัจจัยสี่ที่จำเป็น เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขและยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เสนอความคิดเห็น แล้วนำความคิดเห็นนั้นมาทดลองใช้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และทันสมัยต่อเหตุการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Chavalitthamrong (1986 : 23-31) ที่กล่าวว่า การเฉลี่ยเพื่อแม่ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกัน ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือในเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้ การอนุเคราะห์เจือจานซึ่งกันและกันด้วยการให้สิ่งของแก่คนที่ต้องการและยังต้องรู้ว่าเวลานี้ควรให้หรือช่วยเหลืออะไร ที่สำคัญต้องรู้จักการประมาณในการให้

6. หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา (พูดด้วยวาจาสุภาพ)

หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ รู้จักอธิบายขั้นตอนและวิธีการทำงานอย่างชัดเจนและมีการปรึกษาหารือ ทำงานร่วมกันเป็นทีมอยู่เสมอ ดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างทั่วถึง ใช้คำพูดที่สุภาพ นุ่มนวล ชัดเจน ใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจผู้อื่นรู้จักการพูดจาทักทาย ให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำสุภาพและเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดกับประชาชน มีวาทศิลป์ในการเจรจาต่อรองกับประชาชนภายในชุมชน จะต้องให้การเจรจาด้วยเหตุผล และจะต้องหลีกเลี่ยงคำพูดที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งและความบาดหมาง ไม่ยุยงให้แตกความสามัคคี พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น ภายใต้ความเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งสอดคล้องกับ Chavalitthamrong (1986 : 23-31) ที่กล่าวว่า ปิยวาจา คือการเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่จับใจของกันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็อาจเป็นวาจาที่เสียดวงหน้าใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นเราทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ เหมาะสม แม้ว่าในบางครั้งต้องทำงานเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องควบคุมการพูดของเราให้ดีก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ การพูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพ มีประโยชน์ เป็นจริงและถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทำให้เกิดความเลื่อมใส พูดทำให้การงานสำเร็จเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

7. หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านอถถจริยา (การทำประโยชน์ แก้ไขปัญหาด้วยความรู้ความสามารถ)

หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านอถถจริยา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน การร่วมกันทำงานตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบให้ดีที่สุดรวมถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จของงานมากขึ้น ทำคุณประโยชน์แก่บุคคลในชุมชน ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุง ส่งเสริมใน

ด้านคุณธรรม จริยธรรม ผู้นำมีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ทำด้วยกำลังความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์ ช่วยเหลือตามกำลังที่ตนมีอยู่ มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม รวมทั้งช่วย แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Thammakosarn (Prayoon Thammamitto) (2006 : 70-75) ที่กล่าวว่า อัตตจริยา คือ การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่าน เล่น” นักบริหารทำอัตตจริยาได้หลายวิธี เช่น การช่วยเหลือกันยามป่วยไข้ หรือเป็นประธานในงานต่างๆของผู้ได้บังคับบัญชา การประพุดิตินให้เป็นที่ประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น รู้จักการเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทุ่มเทร่างกาย แรงใจในการช่วยเหลือผู้อื่นแก้ไขปัญหาต่างๆอย่างเต็มความสามารถ

8. หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านสมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียม)

หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านสมานัตตตา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำในอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์รู้จักทำตนให้มีความสม่ำเสมอ ประพุดิตินอย่างเหมาะสมตามเวลา สถานที่และตำแหน่งหน้าที่ของตนเองปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเป็นกันเองอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม ร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนในชุมชน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา จะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันจนเชื่อใจกัน ผู้นำมีหน้าที่รักษาระเบียบวินัย อันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและต้องมีความสามารถในการไม่เลือกปฏิบัติ ตัดสินปัญหาต้องเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ตามเหตุและผล ไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Wirawat Rodsuko (2007) ที่กล่าวว่า สมานัตตตา คือความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอหรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยตามหน้าที่ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา ระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนถึงกฎหมายของบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือพระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์นั่นเอง การวางตัวให้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้สมกับฐานะ มีจิตใจที่มั่นคงไม่หวั่นไหว เปลี่ยนแปลงง่าย ดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกันสังคมจะได้ดำรงอยู่ในความสงบและได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

องค์กรภาครัฐควรสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการบริหารงานของผู้นำในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า หน่วยงานภาครัฐควรมีการยกย่องสรรเสริญประกาศเกียรติคุณแก่ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 และ สังคหวัตถุ 4 ควรส่งเสริมให้มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 และ สังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานพัฒนาชุมชน

เอกสารอ้างอิง (References)

- ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ. (2553). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- บุญศิริ ชวลิตดำรง. (2529). **ธรรมโอสถ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ สีบกระพันธ์). (2555). **บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2559) “ประวัติความเป็นมาอำเภอปะคำ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/wiki/>. สืบค้น 15 มีนาคม 2559.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2548). **นิเทศธรรม**. กรุงเทพฯ : แปะดสีบเจ็ด.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). **พุทธวิธีในการบริหาร**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). **ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวายจำกัด.
- _____. (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม)**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ทรัพย์.
- พระพรหมมังคลาจารย์ (ปั่น ปญฺญานนฺโท). (ม.ป.ป.). **งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข**. กรุงเทพฯ : สถาบันบันลือธรรม.
- พระวีรวัฒน์ รอดสุข. (2550). **เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่องสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยขั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยการ์ตูนและการสอนตามปกติ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วาโร เฟ็งสัวส์ดี. (2551). **วิธีการวิจัย**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- Cronbach Lee J. (1970). **Essentials of Psychological Testing**. New York : Harper and Row Publishers.
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). “On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity” . **Dutch Journal of Educational Research**. 2 : 49-60.
- Taro Yamane. (1960). **Statistics: An introductory analysis**. Singapore: Harper International Edition.

Translated Thai References

- Chavalitthamrong, B. (1986). **Thammaosot**. Bangkok: Amarin Printing. [In Thai]
- Pengsawat, W. (2008). **Research Methods**. Bangkok: Suviriyasarn. [In Thai]
- Phrakru Palad Suwattanametha, Khun (Chaiyan Suebsakapan). (2012). **Integrating Buddhist ethics in the lives of Thai people in today's society**. Bangkok: Mahamakut Buddhist University, Royal College. [In Thai]
- Phra Phrom Kunaporn (P.A.Payutto). (2007). **Life Charter**. Bangkok: Pim Suay Company Limited. [In Thai]
- _____.(2010). **Buddhist Dictionary (Dhamma edition)**. Bangkok: Permsap. [In Thai]
- Phra Phrom Mangkhalachan (Pan Pannanantho). (M.Sc.). **Work is life, Life is an inspiring work**. Bangkok: Bunluetham Institute. [In Thai]
- Phra Thammakosarn (Prayoon Thammamitto). (2006). **Buddhist methods of administration**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [In Thai]
- _____. (2008). **How to learn well**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University . [In Thai]
- Phra Thep Dilok (Rabap Thitayano). (2005). **The Dhamma Supervision**. Bangkok: Eighty-seven. [In Thai]
- Phra Wirawat Rodsuko. (2007). **Comparison of learning achievement and retention in learning subjects of Buddhism, Sangkhavattaya 4, Brahma 4, 3 trinity groups, reinforcing grade 4 character traits During normal teaching with cartoons and teaching**. Master of Education Thesis, Graduate School. Mahasarakrm University. [In Thai]
- Sinjaru, T. (2010). **Statistical Research and Analysis with SPSS**. 11th ed. Bangkok: Business R & D. [In Thai]
- Wikipedia, the free encyclopedia. (2016) "History of Pakham District". [Online]. Accessible: <https://th.wikipedia.org/wiki/>. Retrieved March 15, 2016.